

ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΗΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΣ

Σε μια εποχή τού «τέλους τού λόγου» (M. Horkheimer), όπως είναι η δική μας, η Εκκλησία γιορτάζει την προσέγγιση του Λόγου ως Σιγής (τής έννοιας). Είναι γεγονός ότι ο άνθρωπος δεν ζει μόνο με ψωμί (Ματθ. 4, 4). Στις μέρες μας ζούμε πραγματικά μια «επιδημία Πνεύματος», ένα Νεο-Μοντανισμό. Αλλά, το ερώτημα είναι ποιου Πνεύματος. Μήπως αντί τού Αγίου κατακλυζόμαστε από το ακάθαρτο (πνεύμα), και τότε η «πνευματικότητα» μας αυτή δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια «βλασφημία τού Αγίου Πνεύματος» (Ματθ. 12, 31);

Η κοινωνία μας σήμερα έχει εν πολλοίς μεταβληθεί σε «θέατρο του Παραλόγου». Η βία, η Παραψυχολογία, ο Πνευματισμός (*Mediums*), η New Age και ο Okkultismus (para-normal, Spuk-, Ψ- φαινόμενα, poltergeist) βρίσκονται σε ημερήσια διάταξη. Φωτισμένες, οραματίστριες, μάγοι, «προφήτες», «τρελοί», hoooligans και αναρχικοί απασχολούν τις μεγάλες μάζες και τα τηλεοπτικά κανάλια. Και όμως, τι τραγική ειρωνεία! Απ' τη γονυκλισία (*lig < inclinasion*) τού εσπερινού τού Αγίου Πνεύματος ο πατέρας τού Αναρχισμού Proudhon ετυμολόγησε την ίδια τη θρησκεία. Απ' την άλλη μεριά, η Παγκόσμια Οικουμενική Κίνηση επικαλείται συνεχώς το Πανάγιο Πνεύμα για την πολυπόθητη Ένωση των Εκκλησιών, όπως φαίνεται από τον γενικό της τίτλο «Ελθέ Πνεύμα Άγιον».

Με την Πεντηκοστή κλείνει ο λειτουργικός κύκλος τού εκκλησιαστικού έτους. Αν η πρώτη Αποκάλυψη-Διαθήκη ήταν η Μωσαϊκή (του Yahwe) και η δεύτερη, η Χριστολογική («χειρόγραφον» της Σταύρωσης), η Πεντηκοστή αποτελεί την τρίτη. Η φανέρωση του Πνεύματος στην Ιστορία σημαίνει το «σπάσιμο» της Αιτιοκρατίας (*Determinismus*) και την αναγνώριση του έκτακτου, του πιθανού και του ενδεχόμενου, δηλ. τού «θαύματος» (βλ. J. Oury, 5^ο Διεθνές Συνέδριο Ψυχανάλυσης, 1981).

Λέγοντας εδώ «πνεύμα», δεν εννοούμε ούτε τον πολιτισμό, ούτε την Εγγελιανή Ιδέα, ούτε την ατομική (ψυχική) διάθεση. Εννοούμε το Τρίτο Πρόσωπο της Αγ. Τριάδας. Την ορθόδοξη Πνευματολογία συνοψίζει θαυμάσια η λέξη «Ακτιστοσυμπλαστουργοσύνθρονον» τής 8^{ης} ωδής τού Κανόνα τής εορτής. Το Αγ. Πνεύμα («δάκτυλος του Θεού») δεν είναι καμιά (αφηρημένη) ενέργεια του Θεού, όπως πολύ εύκολα θα μπορούσε να μας παραπλανήσει το ουδέτερο γένος Του στην Ελληνική γλώσσα, αφού σε άλλες γλώσσες υπάρχει και σε αρσενικό (*Spiritus*, Παράκλητος) αλλά και σε θηλυκό (*Roua'h*) γένος.

Το Αγ. Πνεύμα εκπορεύεται από τον Θ. Πατέρα, ενώ πέμπεται δια τού Υιού (Λόγου). Οι αρχαίοι αιρετικοί είτε αρνήθηκαν τη θεότητα του Τρίτου Προσώπου τής Αγ. Τριάδας (Μακεδόنيος), όπως οι σημερινοί Χιλιαστές, είτε το ταύτισαν με τον εαυτό τους (Μωάμεθ)! Οι νεότεροι, πάλι, είτε το υποτίμησαν (*Filioque*), είτε το υπερτίμησαν (Πνευματοκρατία, Πεντηκοστιανοί), είτε, τέλος, το διαστρέβλωσαν (Ρωσική Σοφιολογία). Ήδη 500 χρόνια π.Χ. ο Προφήτης Ιωήλ (3, 1) αποφθεγγόταν: «Και έσται μετά ταύτα και εκχεώ από τού Πνεύματός μου επί πάσαν σάρκα, και προφητεύουσιν οι υιοί υμών και αι θυγατέρες υμών, και οι πρεσβύτεροι υμών ενύπνια ενυπνιασθήσονται, και οι νεανίσκοι υμών οράσεις

όψονται».

Όπως 50 ημέρες μετά την Έξοδο (Πάσχα) οι Εβραίοι δια του Μωυσή παρέλαβαν στο όρος Σινά τον Νόμο (Σιναϊτική Πεντηκοστή: *Schabu'ot*), έτσι και οι (120 πρώτοι) Χριστιανοί (Εκκλησία) πενήντα μέρες μετά την Ανάσταση παραλαμβάνουν σ' ένα άλλο υψηλό μέρος («υπερώον») στις 9 π.μ. τη Θ. Χάρη (Ιεροσολυμητική Πεντηκοστή). Το πενήντα (50 = 7X7) τόσο στους Αρχαίους Έλληνες (πρβλ. 50 Νηρηίδες τού Δαναού), όσο και στους Εβραίους (Ιωβηλαίο), αποτελούσε ιερό αριθμό. Κατά τον απόστολο Παύλο, τα επτά από τα εννέα Χαρίσματα αναφέρονται στην ειδική ενέργεια του Αγ. Πνεύματος (Α' Κορ. 12, 8-10). Μετά την Ανάληψη του Θ. Λόγου, το Αγ. Πνεύμα εισέρχεται στον κόσμο δια της Εκκλησίας. Γι' αυτό και η Πεντηκοστή ονομάζεται «γενέθλια ημέρα τής Εκκλησίας» (άγ. Ειρηναίος).

Χωρίς να συγχέουμε το (θείο) Πνεύμα με την (ανθρώπινη) ψυχή (*soul*), μπορούμε να θεωρήσουμε το θείο εμφύσημα στον άνθρωπο (Γεν. 2, 7) ως την αρχετυπική πράξη τής Πεντηκοστής. Κατά τον ιερό Χρυσόστομο, προ της Πεντηκοστής η Εκκλησία έμοιαζε με το ανθρώπινο σώμα πριν δεχτεί τη ζωογόνο πνοή τού Δημιουργού. Η Εκκλησία είναι χαρισματική κοινωνία προσώπων, ζώντων μεταξύ Πεντηκοστής και Β' Παρουσίας (βλ. «αρραβών» τού Πνεύματος). Η Εκκλησία, ως τόπος παρουσίας τού Τριαδικού Θεού μέσα στην Ιστορία δια της ενεργείας τού Πνεύματος, συνεχίζει περαιτέρω το σωτήριο έργο τού Χριστού, το οποίο οικειοποιούνται προσωπικά οι πιστοί. Σύμφωνα με τον Μάξιμο τον Ομολογητή, ο ίδιος ο Χριστός, «ως απαρχή και τέλος των όντων, και λόγος, ώ τα πάντα φύσει συνέστηκε», είναι η Πεντηκοστή. Η λειτουργική «Αναφορά», η Επίκληση και ο Καθαγιασμός των Τιμίων Δώρων (βλ. Ζέον) έχουν ως κέντρο τους την Ανάληψη και την Πεντηκοστή.

Για την προσοικείωση της Θ. Χάρης (δηλ. των άκτιστων ενεργειών τού Αγ. Πνεύματος) απαιτείται η θεανθρώπινη συνεργία. Το Αγ. Πνεύμα, ως βυθός θείων Χαρισμάτων, πλημμυρίζει τον άνθρωπο και όλη την Κτίση. Όπως το Πνεύμα κινεί τον Λόγο, έτσι και η ψυχή κινεί τη μετα-γλώσσα (ποίηση, σύμβολο, σημειωτική, ά-φατο, μυστήριο). Κατά τον Μάξιμο, «μυστήριον εστι Πεντηκοστής, η προς την πρόνοιαν άμεσος των προνοουμένων ένωσις, ήγουν η προς τον λόγον κατά την της προνοίας επίνοιαν της φύσεως ένωσις, καθ' ήν ουδεμία το παράπαν εστι χρόνου και γενέσεως έμφασις». Η «γλωσσολαλία» (γλώσσα των Αγγέλων) τής Πεντηκοστής αποκαθιστά τη «Βαβέλ» (σύγχυση γλωσσών: Εσπεράντο, Ido και Volapuk). Ο οντολογικός Λόγος (θεο-λογία) συνέχει τον τεχνολογικό λόγο (Ορθολογισμός). Το πνεύμα δίνει ζωή στον (άψυχο) επεξεργαστή (Η/Υ). Το «Πνεύμα τής Αληθείας», αν και μπορεί να προκαλεί με την παραδοξότητά του [πρβλ. την κατά Χριστόν σαλότητα: «*Credo, quia absurdum est*» (Τερτυλλιανός)], εντούτοις σοφίζει τους αγράμματους και δογματίζει. Έπειτα, η Χάρη τού Αγ. Πνεύματος ενδυναμώνει και βεβαιώνει την πίστη (βλ. τη μετά παρρησίας αποστολική μαρτυρία τής Ανάστασης).

Η Πεντηκοστή, ευχαριστιακός τύπος των (ιουδαϊκών) «απαρχών» (γιορτή θερισμού και συγκομιδής των πρωτογεννημάτων) και της αιώνιας ζωής (7+1=8^η ημέρα), συμβολίζει την «εν Χριστώ» ανανεωμένη ανθρωπότητα (τις «απαρχές» τού Πνεύματος, Ρωμ. 8, 23) ως ιερή προσφορά στον Θ. Πατέρα. Έτσι, το Αγ. Πνεύμα

«ανθρωποποιεί» (*hominisation*) τον Άνθρωπο («Παρακλητισμός», N. Berdiajew). Αντίθετα από κάθε Ηθικισμό (νομικισμός), αφού «το γαρ γράμμα αποκτένει, το δε πνεύμα ζωοποιεί» (Β' Κορ. 3, 6), οι πρώην διώκτες και φονιάδες με τη βοήθεια του Αγ. Πνεύματος μεταβάλλονται σε ιεραποστόλους και ορθόδοξους «βιαστές» (Ζηλωτισμός). Ακόμα, η ορθόδοξη Παράδοση ανέκαθεν ισορροπούσε μεταξύ (πρωτοχριστιανικής) σύναξης (ποσότητας: κοινοκτημοσύνη), και προσώπου (ποιότητας).

Η μεσσιανική κοινότητα, ανοιχτή σ' όλους τούς λαούς, αφού το Πνεύμα «όπου θέλει πνει» (Ιω. 3, 8), συνιστά την Πεντηκοστή των εθνών (Πράξ. 10, 44). Το Χρίσμα (σφραγίς) τού Πνεύματος είναι το διακριτικό γνώρισμα της κοινοτικής ζωής (Α' Ιω. 2, 20. 27). Ο Ιούδας, που κοινώνησε κατά το γράμμα και όχι κατά το Πνεύμα, δαιμονίστηκε. Εξάλλου, η γιορτή τής Πεντηκοστής δονείται από μια μυστική χαρά και έναν ιερό ενθουσιασμό (πνευματική μέθη), αλλά όχι έκσταση, (ιερή) μανία, βακχεία ή τα γνωστά παραληρηματικά φαινόμενα της ειδωλολατρίας. Αυτή η (νηπτική) μέθη μεταμόρφωσε και μεταμορφώνει τους βοσκούς σε Προφήτες (Προφητισμός) και τους ψαράδες σε Αποστόλους, ξεδιψά τους «διψώντες την δικαιοσύνην» (Ματθ. 5, 6), εμ-πνέει δημιουργικά (βλ. Υμνογραφία, Αγιογραφία κ.λπ.), αναπαύει/ειρηνεύει (πρβλ. «περιστερά»), ελευθερώνει υπαρξιακο-οντολογικά (ορθόδοξη ψυχο-πνευματική «αναρχία»), αναψύχει τον καύσωνα των παθών (βλ. «δρόσος τού Πνεύματος»: Αερμών και νεφέλη), συνηγορεί/παρηγορεί (βλ. Παράκλητος), μας κιν(ητοποι)εί ψυχοπνευματικά (N. Καβάσιλας) και μας συνδέει αγαπητικά. Κατά τον Γρηγόριο Σιναΐτη, ο έρως είναι καθαρτικός (το Αγ. Πνεύμα ως «ποταμοί ύδατος»), φωτιστικός (το Αγ. Πνεύμα ως πύρινη γλώσσα) και θεωτικός (το Αγ. Πνεύμα ως το Άκτιστο Φως).

Ο Θεός (το Αγ. Πνεύμα) μας παρέχει τις δικές Του Ενέργειες, οι οποίες μας ανοίγουν τα μάτια (τής ψυχής), και έτσι ως ένα είδος γέφυρας επικοινωνούμε μαζί Του. Μάλιστα δε, ο άγιος Ιγνάτιος ο Θεοφόρος παρομοιάζει το Αγ. Πνεύμα με σχοινί, που μας ανυψώνει από τη γη προς τον ουρανό. Σύμφωνα με τον άγιο Γρηγόριο τον Θεολόγο, με το Αγ. Πνεύμα επιτελείται το «θεολογείν» (το Χάρισμα της θεογνωσίας), συγχωρούνται οι αμαρτίες (πρβλ. εβραϊκή Ημέρα Αφέσεως) και καθίστανται οι πιστοί «υιοί και κληρονόμοι» τής Βασιλείας τού Θεού.

Η άνοδος του Μωσή στο όρος Σινά ερμηνεύτηκε αλληγορικά από τον Γρηγόριο Νύσσης και στη συνέχεια από τους Καββαλιστές (< *Kabbalah*) τού Μεσαίωνα ως εσωτερική «πρόοδος» (πνευματική *αύξηση*) ανά τρία στάδια-επίπεδα («σεισμούς»): α) «πεδιάδα»: Βάπτισμα (Κατηχητική Θεολογία), β) «πρόποδες»: Χρίσμα (Καταφατική Θεολογία) και γ) «κορυφή»: Θ. Ευχαριστία: «γνόφος αγνωσίας» (Αποφατική Θεολογία). Ωστόσο, χρειάζεται *διάκριση*, έτσι ώστε η υγιής πνευματικότητα να μη νοσήσει (βλ. *Ευσεβισμός*). Δοθέντος ότι «το μεν πνεύμα πρόθυμον, η δε σαρξ ασθενής» (Ματθ. 26, 41), το Αγ. Πνεύμα όχι μόνο θεραπεύει «πάσαν νόσον και πάσαν μαλακίαν», αλλά και ανασταίνει νεκρούς (Ιω. 5, 21).

- Τέλος, η θεολογία τής Πεντηκοστής άπτεται άμεσα της Εξελικτικής Οικοθεολογίας, δηλ. τού αγιασμού τής Φύσης με τα δύο αρχέγονα στοιχεία της, τα τόσο αναγκαία στον άνθρωπο, το νερό (ανθρωπολογικά: 70% τού οργανισμού μας, και φυσικά: δίψα Βεδουίνων τής ερήμου) και τη φωτιά [κυριολεκτικά (ανθρωπολογικά: θερμότητα, θερμίδες, καύση, και φυσικά:

ανακάλυψη της φωτιάς), και μεταφορικά (Libido βλ. *nirvana* = σβέση)]. Το Πνεύμα τού Θεού, που «επεφέρετο επάνω τού ύδατος» (Γεν. 1, 2), υποδηλώνει μια «Πεντηκοστή κοσμικής έκτασης» (M. A. Chevalier). Δεδομένου ότι, κατά την Κοινωνιοβιολογία (*Sociobiology*, 1975) τού E. O. Wilson, η Ορθοδοξία είναι καθ' ολοκληρία ριζωμένη στην ανθρώπινη συμπεριφορά και σκέψη, το, κατά Γρηγόριο τον θεολόγο, process Νόμος³/₄Προφητεία³/₄Ευαγγέλιο³/₄Πεντηκοστή, που τείνει προς τον εσχατολογικό Χριστό (Α-Ω), *mutatis mutandis*, μπορεί να παραλληλιστεί, αν όχι με τη Δαρβίνεια, τουλάχιστον με τη Λαμάρκεια εξέλιξη (J. S. Counelis).

Σπυρίδων Τσιτσιγκος

Αναπληρωτής Καθηγητής της Ψυχολογίας της Θρησκείας

στο Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών